

# Kraljestvo Duha in cesarstvo Cesarja

## Protislovja svobode<sup>1</sup>

### I.

Filozofija svobode se začneja s svobodnim dejanjem, pred katerim ni bivanja in brez katerega sploh ni mogoče bivati. Ko se za temelj postavlja bivanje in se zanj priznava prvenstvo nad svobodo, se bivanje uveljavi kot opredeljevalec vsega, od njega je nujno odvisna tudi svoboda, vendar že v naprej in od nečesa odvisna svoboda sploh ni svoboda. Mogoča pa je tudi druga vrsta filozofije, takšna vrsta, ki utrjuje prvenstvo svobode, prvenstvo ustvarjalnega dejanja pred bivanjem. Le takšna filozofija je svobodi prijazna. Zavedati se moramo, da razumska opredelitev svobode na obstaja. To je priznaval tudi Bergson. Med dvema vrstama metafizike, intelektualne in voluntarne, je prva svobodi neprijazna, druga pa prijazna. Kljub temu niti voluntarna metafizika sama po sebi še ni filozofija svobode. To, kar moramo odločno zakoličiti, je, da je svoboda duh in ne bivanje. Kar so v preteklosti označevali za bistvo ali podstat, je oblikovanje prvinskega bivanjskega dejanja. Intelektualna (staro-)grška misel je bila svobodi zelo nenaklonjena. Dobro je bilo pogojeno z razumom. Prvenstvo in gospostvo razuma ne priznavata svobode.

Tukaj nimam priložnosti, da bi razčlenil zapletene odnose med svobodo, naključjem, nujnostjo, previdnostjo in milostjo. Ne glede na to, menim, da se je pri enem soodnosu potrebno ustaviti: pri soodnosu med svobodo in milostjo. Okoli te teme so se v zahodnem krščanstvu stoletja vrtele burne razprave. Zdi se mi, da je postavljanje svobode in milosti v nedvomno nasprotje že na samem začetku napačno. To postavljanje v nasprotje je označevalo objektivizacijo milosti in njeno razumevanje kot delujočo tudi mimo neobčnosti božjega. Kar imenujejo milost, v resnici deluje znotraj človeške svobode kot njeno razsvetljenje. Ne smemo mešati logične nujnosti v spoznanju in nujnosti v življenju sveta kot takem. Kajti že v samem spoznanju ne obstaja logična nujnost, ki bi bila izključna in ki tako ali tako zavzema zgolj del spoznanja. Prisiljeni smo priznati, da obstaja tudi neracionalno spoznanje in le-to igra veliko vlogo. Prav zaradi tega je namreč sploh mogoče spoznanje neracionalnega. T. i. racionalizem v sebi vsebuje povsem neracionalne prvine, kar je še posebej potrebno izpostaviti na primeru materializma. Da bi filozofsko opredelili svobodo, so to želeli storiti preko voluntarističnega

pogleda nanjo kot na dejanje vzročnosti (npr. Maine de Biran, Lopatin). Taki poskusi pa niso segli v globino problema. Globina namreč zahteva priznanje obstoja prvobitne in neustvarjene svobode, ki se nahaja tudi izven psihološke vzročnosti. T. i. tradicionalni nauk o svobodni volji je vedno v sebi nosil pedagoško-učiteljski značaj. Ta nauk opredeljuje odgovornost človeka tako v zemeljskem kakor v onostranskem življenju. Za v celoti nevzdržno smo dolžni razglasiti svobodo enakosti, ne-različnosti, ki je le mehanizacija svobode. Resnični problem svobode mora biti postavljen izven okvirov nagrade in kazni, izven odrešenja in pogube, izven sporov svetega Avgušтина s Pelagijem, Luthra z Erazmom, izven vsakršnih sporov v zvezi s poimenovanji posameznih kategorij, ki namerno zaobidejo glavno vprašanje in se osredotočajo na zanikanje pojmov. Vse to se še vedno nahaja znotraj razumevanja krščanstva, ki je še vedno obrnjeno k sodbi in se nahaja na področjih razsvetlitve ter opravičevanja, namesto da bi se posvetilo ideji spremenjenja. Resnični problem svobode je problem ustvarjalnosti. Sledeč zamisli svoje knjige, me ne bo zanimala ideja svobode v svojem bistvu, ampak ideja svobode v luči njenih posledic za družbeno življenje.

Svoboda je pogosto razumljena statično, v resnici pa jo je potrebno razumevati dinamično. Obstaja usoda svobode v svetu, eksistenčialna dialektika svobode v svetu. Svoboda lahko preide v svoje nasprotje. Suženjstvo je lahko nadaljevanje lažno naravnane svobode. Najsplošnejša opredelitev svobode, ki zaobjema vse delnostne opredelitve, je v tem, da svoboda opredeljuje človeka ne na zunaj, temveč navznoter, iz duha. Duhovno počelo v človeku je prava svoboda, zanikanje duha, če je prignano do skrajnosti, pa je neizbežno zanikanje svobode. Materializem samodejno vodi k zanikanju svobode. Svoboda je namreč ukoreninjena v kraljestvo Duha in ne v cesarstvo Cesarja. Popredmeteni svet, kakršen je svet Cesarja, je svet, ki zaslužnjuje. Ko je govora o svobodi, je pogosto omenjano

razlikovanje med notranjo in zunanjo svobodo. Omenja se, da je človek lahko notranje svoboden celo takrat, ko je v verigah ali ko ga zažigajo na grmadi. To drži. Kljub temu pa je vprašanje o notranji svobodi bolj zapleteno, kakor se navadno misli, še posebej takrat, ko se ne upošteva notranjega življenja človeka. Človek je lahko suženj ne le zunanjega sveta, pač pa tudi samega sebe, svoje nizkotne narave. Osvoboditev sužnjem v družbi na zunanji ravni še ne označuje osvoboditve izpod notranjega suženjstva. Človek namreč lahko postane suženj v svoji notranjosti. Prav to je razlog, da revolucije ne pripomorejo k dejanski zgraditvi nove svobodne družbe in naposled vedno pripeljejo do vrnitve k staremu stanju. Revolucije, resnici na ljubo, so pojavi z najmanj svobode. Opredelitev svobode kot izbire ni zadostna in je zgolj formalna. To je zgolj eden izmed vidikov svobode. Prava svoboda ne prihaja na dan tedaj, ko je človek dolžan nekaj izbirati, marveč takrat, ko je že nekaj izbral. Iz tega izhajajoč prihajamo naproti novi opredelitvi svobode, k stvarni svobodi. Svoboda je notranja ustvarjalna energija človeka. Preko svobode lahko človek ustvarja popolnoma novo življenje, novo življenje družbe in sveta. Pri tem pa bi bilo napačno, če bi svobodo pojmovali kot notranjo vzročnost. Svoboda se nahaja izven vzročnih odnosov. Vzročni odnosi se nahajajo v popredmetenem svetu pojavov, svoboda pa je preboj v svetu. Svoboda prihaja z drugega sveta, z zakoni tega sveta je v nasprotju in jih postavlja na glavo. Prav tako je zgrešeno pojmovati svobodo zgolj kot sredstvo za udejanjanje kolektivnega družbenega reda in jo razumevati kot izključno odvisno od družbene ureditve. Spoznali bomo, da so od nasprotja med formalnim in stvarnim razumevanjem svobode odvisna njena protislovja v družbenem življenju. Takšna svoboda, ki jo dojemamo lahkotno, ne kliče po junaški borbi, pač pa se izrodi in izgubi svojo vrednost. Izrojena svoboda se izraža samo še v zanikujoči zavesti v slogu "da me le s čim ne posiljujejo". Končno izražanje padle

svobode je sklenjeno v teh besedah: "Pustite me na miru." Svoboda ni v nobenem primeru nekaj lahkega, svoboda je težka in težavna. Svoboda ni pravica, je dolžnost. Liberalci pojmujejo svobodo kot pravico in ne kot dolžnost, zato za njih svoboda označuje lahkost in odsotnost pritiskov. Ravno zato se svoboda spreminja v privilegij vladajočih razredov. V globljem pomenu te besede je svoboda polnoletnost človeka, zavedanje dolga pred Bogom biti svobodno bitje in ne suženj. Junaško pojmovanje svobode je postavljeno v nasprotje s starim liberalnim pojmovanjem. Svoboda namreč predpostavlja odpor – povezana je z močjo.

Deklaracija pravic človeka in državljana bi morala biti, da ne bi bila le formalnost, tudi deklaracija dolžnosti človeka in državljana. Pri tem bi moral biti postavljen poudarek na človeku kot duhovnem bitju, kar pa politične revolucije nikoli niso počele. Preveč je znano, da v demokracijah prava svoboda še ni samoumevno zagotovljena. V jakobinski demokraciji, ki jo je navdihnil Rousseau, se lahko utrdi načelo totalitarne države, samovoljno vladanje v imenu suverenosti ljudstva. V kapitalističnih demokracijah lahko denar in podkupljena množična občila vladajo družbi in ji odvzemajo stvarno svobodo. Zavedati se moramo, da je Deklaracija pravic človeka in državljana imela verski izvor, rodila se je z uveljavitvijo ideje o svobodi vesti pri reformaciji, a se je pozneje od tega izvora oddaljila. Zaradi tega so notranje nesvobodne duše ustvarjale nove oblike družbenega suženjstva. Lažniva propaganda izvaja nasilje nad množicami. Množice, ki so podvržene tovrstni propagandi, nimajo notranje svobode. Zlohotnost in sovražnost, ki sta izzvani zavoljo demagoške propagande, oblikujeta ljudi v notranje sužnje. Prav po takih suženjskih čustvih pa posegajo za uveljavljanje lastnih interesov tako oblast kot stranke. V takih okoliščinah nikakor ne moremo govoriti o kakršnikoli pravi demokraciji. Družba bo namreč vedno takšna, kakršni so ljudje, ki jo sestavljajo.

## II.

Osnovni razliki znotraj svobode sta dve: svoboda kot izbira in svoboda kot ustvarjalno dejanje. Obstaja pa še važnejše, posebno vprašanje, ki se poraja ob razmišljanju o svobodi. Odgovor na to vprašanje rešuje usodo svobode v svetu. Tu se srečujemo s protislovjem, ki ga je zelo težko preseči. Gre za vprašanje o odnosu med svobodo in resnico. Ali je sploh možna svoboda brez spoznanja resnice in ali je možna resnica brez svobode? V Evangeliju je napisano: "In spoznali boste resnico in resnica vas bo osvobodila" (Jn 8, 32). Te besede predpostavljajo, da je resnica, resnična resnica, tista, ki osvobaja. Te evangeljske besede so parafrazirane v sodobnem svetu, saj jih ponavlja svobodi sovražen sodobni totalitarizem. Marksizem/komunizem pravi takole: "Spoznajte resnico marksizma, komunistično resnico, in ta vas bo napravila za svobodne. Izven te resnice ni svobode, izven nje je laž, lažna formalna svoboda, ki jo utrjujejo kapitalistične družbe." Če se spomnimo na vez med marksizmom in hegelistvom, lahko rečemo, da takšno spoznanje resnice daje svobodo kot priznanje nujnosti. To je pojmovanje svobode, ki je obratno od krščanskega. Za krščanstvo je resnica hkrati Pot in Življenje. Resnica ne daje le svobode, temveč se v svobodi tudi odkriva. Za resnico je potrebna svoboda. Krščanstvo je bilo tisto, ki je prvokrat v zgodovini utrdilo svobodo duha. Resnica o svobodi je bila potrjena s krvjo mučencev. Krščanstvo je religija resnice, pribite na križ. Na križ razpeta resnica ne prisiljuje, obrnjena je namreč k svobodi. Ravno zato so se do krščanstva izdajalska dejanja dogajala tedaj, ko so nekateri želeli ustvariti krščansko resnico za obvezno. Do konca sveta bosta obstajali dve gospodstvi. Konflikt krščanstva in imperija je bil konflikt med cesarjem in duhom, kar se v predkrščanski dobi, v odsotnosti krščanske zavesti, ni moglo dogajati. V svoji religiji je antični človek pripadal državi. Ni si bilo moč zamisliti nikakršnega področja svobode izven pokroviteljstva države

in družbe. Duhovne svobode ni bilo. Šlo je za monizem, ki svobode ne more zares spoznati. Poznejši totalitarizem ni zgolj pojav našega časa. Krščanska teokracija in imperializem sta bila totalitarizma in oba sta zavračala svobodo duha. Imperialistični režim Napoleona je bil totalitarizem, ki še ni bil prignan do konca. V krščanskem primeru pa je totalitarizem vračanje k poganskemu monizmu. Absolutna država Hegla kot utelešenje duha je bila ravno tako vrnitev k poganstvu. Enako lahko trdimo, ko imamo v mislih avtoritarni režim v zamislih Augusta Comtea, ki bi ga lahko označili za katolištvo brez Boga. Bog je bil razglašen za sovražnika svobode in svoboda se je kazala kot ideja osvoboditve od ideje Boga. Za takšno v nebo vpijočo laž je bilo krivo tudi krščanstvo samo v svojem zgodovinskem razvoju. Prav tako je bil tudi duh razglašen za sovražnika svobode, materializem pa priznan za svobodi naklonjenega in koristnega. Težko si predstavljamo odklon, ki se v tem primeru pojavlja. Svoboda namreč predpostavlja obstoj duhovnega počela, ki ni pogojeno niti z naravo niti z družbo. Svoboda je duhovno počelo v človeku. Če bi bil človek bitje, v celoti pogojeno z naravo in družbo, o svobodi sploh ne bi mogli govoriti. Materializem je popolno zanikanje svobode in družbeni red, postavljen na temeljih materializma, ne zmore upoštevati svobode. To lahko vidimo tudi v stvarnem življenju. Svoboda je v prvi vrsti svoboda osebe. Če zanikamo vrednoto osebe in dvomimo o njeni realnosti, ne moremo govoriti o nikakršni svobodi. Oseba je meja z oblastjo narave, oblastjo države, oblastjo družbe. Oseba pa obstaja zgolj v primeru, če je človek svobodni ustvarjalni duh, nad katerim cesar nima oblasti.

### III.

**Z**apletenost svobode se najbolj očitno kaže v njenih družbenih posledicah, v tem, da povprečni človek množic, v svojem bistvu, svobode ne ceni kaj preveč. Revolucionarno gibanje, ki je osredotočeno na množice, pa

tako ali tako ne teži k svobodi. Za to, da bi se človek bojeval za svobodo, je potrebno, da bi svoboda v njem že bila, to pomeni, da bi ta ne bil notranji suženj. Demagogija, h kateri se vedno zateka, ko se želi obračati na množice, je odpoved svobode. Gre za psihološko nasilje. Upravljati z množicami, ki dejavno vstopajo v zgodovino, še zdaleč ni nekaj enostavnega. V svojem bistvu je svoboda aristokratska in ne demokratična. Z grenkobo je potrebno priznati, da je svoboda misli cenjena le pri tistih ljudeh, pri katerih je močna ustvarjalna misel. Ta je prav malo potrebna tistim, ki misli ne čislajo. V t. i. demokracijah, postavljenih na temelju suverenosti ljudstva, velik delež prebivalstva sestavljajo ljudje, ki se še ne zavedajo, da so svobodna bitja, nesoča v sebi dostojanstvo svobode. Manjka jim namreč vzgoja za svobodo, kar pa se ne more zgoditi na enostaven in hiter način. Staro načelo avtoritete, zamejujoče, včasih celo zanikajoče svobodo, je razrušeno in ni ga vredno znova obujati. Ne glede na to so se v zgodovini ustvarile nove avtoritete, za katere se želi najti omejitve v samih množicah, vendar so te avtoritete bolj obremenjujoče in škodljive za svobodo kakor one stare. Potrebno je priznati, da je svoboda mnogo bolj aristokratska kakor demokracija. Poleg tega svoboda daje možnost za demokracijo. Nehvalevredno je v demokracijah to, da te ne omejujejo toliko oblasti, kakor jo prenašajo na novega nosilca, na nov subjekt. V liberalizmu je nekoč obstajal delež resnice, vendar je bil povsem izkrivljen in pohabljen. V življenju uresničeni ekonomski liberalizem je postal kapitalistični sistem "*laissez faire, laissez passer*". Najmanj prijetno je za svobodo jakobinsko razumevanje demokracije. Protislovja svobode se v družbenem življenju kažejo še v tem, da se v imenu podpiranja ohranitve danega režima, na primer kapitalizma, začenja dojemati enoličnost in nespremenljivost za glavno značilnost svobode, gibanje ter spremembe pa kot nekaj, kar svobodo ruši. Družbeni razred, ki je v mladosti sprejemal svobodo kot gibanje in spremembo ter si

svobode želel, bo v starosti začel gledati na svobodo z očmi nespremenljivosti. Buržoazni razredi, dovzetni za propadanje, vidijo že v najskromnejših družbenih reformah rušenje svobode. V takem okviru razumevanja pravzaprav vsakršno gibanje in spreminjanje povzroča določeno preoblikovanje znotraj neke družbene sredine, kar pa se lahko hitro razlaga kot nekaj nasilnega. To zgolj dokazuje, kako zelo nedosledno je statistično razumevanje svobode. Takšna statistična svoboda zmaguje v primeru "*statusa quo*". To je načelo cesarja. Zaradi tega se srečujemo s paradoksalnim pojavom, da se reakcionarji, ki so sovražni do vsakih družbenih sprememb, lahko vztrajno zakrivajo za imenom branjenja svobode. Če želimo nastopiti proti taki razlagi svobode, moramo poseči po utrjevanju njenega dinamičnega razumevanja, to je svobode ustvarjalnega gibanja. Vedno pa se lahko najdemo pred nevarnostjo, da v imenu svobode začnemo svobodo zanikati. Diktatorji in tirani, ki drugim kratijo svobodo, jo imajo sami zase zelo radi in jo poudarjajo v korist tistih, s katerimi so povezani, in za tiste, ki so jim voljni slediti. Svobodo pa resnično ljubi tisti, ki jo poudarja za drugega. Obstaja merilo, s katerim lahko merimo svobodo. To je verska strpnost, ki je redek pojav, če ga želimo razumeti globinsko. Popolnoma zgrešeno je enačiti versko strpnost z brezbržnim skepticizmom. Nestrpnost se je navadno povezovala z močnimi religijami, v nacionalni ter revolucionarno-socialni nestrpnosti pa naj bi prihajala na dan tista prvotna nestrpnost, ki naj bi izhajala iz religij. Skrajna stopnja nestrpnosti je fanatizem. Strpni ljudje o sebi mislijo, da so mlačni, toplo-hladni. To je le površni zaključek. Fanatizem, to je skrajna oblika nestrpnosti, ni nič drugega kot izguba notranje svobode. Fanatika zasužnji ideja, v katero je prepričan. Ideja oži njegovo zavest in utesnjuje zelo pomembna človeška stanja; fanatik sebe ne more več notranje obvladovati in ni sposoben najti nobene povezave med idejo, ki ga vzpostavlja, in svobodo. To se dogaja celo tedaj, ko fanatik deklarativno

nastopa proslavljajoč idejo svobode. Nestrpnost je mehkejša oblika fanatizma in je prav tako zožanje zavesti, je nerazumevanje mnogoterosti in individualnosti življenja. Resnica kliče po svobodi in to zaradi tistega, ki resnico ter svobodo odkriva za druge. Verska strpnost je povezana z neskončnostjo resnice, z resnico, ki odkriva neskončno pot. Izkrivljenje resnice v končnost je nestrpnost in fanatizem, v svojem bistvu je to izdaja resnice. Nestrpneži in fanatiki so največkrat opazni kot pravoverni ljudje. V tem primeru ni pomembno, s kakšnimi "pravovernimi" imamo opravka: s pravoslavnimi, katoličani, marksisti. Tudi v takšni ortodoksni se dogaja siromašenje vere in prenehanje gibanja življenja. Spor označuje strpnost. Tega ortodoksni ne sprejemajo. Strpnost, ki ne bo brezbržnost, je premikanje proti neskončnemu. Nihče samega sebe ne more razglasiti za nekoga, v čigar rokah bi bili polnost in nezaključenost življenja.

#### IV.

V družbenem življenju obstajajo stopnje svobode. Svoboda se mora povečevati v skladu s svojim približevanjem duhu, manjšati pa se mora v skladu z bližanjem materiji. Največja svoboda je svoboda duhovnega življenja, najmanjša pa svoboda materialnega življenja. Povsem razumljivo je, da je s tem prav tako in nič drugače, kajti duh je svoboda, materija pa je nujnost. Pogosto prihaja tudi do izkrivljanja, predvsem tedaj, ko se zanika svoboda misli in duha ter se istočasno priznava ogromna svoboda na področju gospodarskega življenja. Ekonomija je delo duha preoblikujoče snovnosti sveta, od česar je odvisen obstoj ljudi. Absolutna svoboda na področju gospodarstva, to je njegova popolna samostojnost, je bila osnova sistema "*laisser faire, laisser passer*", to je kapitalističnega sistema. Kapitalizem postavlja velikanske množice ljudi v zelo težak položaj. Kapitalizem je vir izkoriščanja. Zaradi tega je več kot nujno, da je gospodarska svoboda omejena

in to v imenu svobode. V takšni meri, kot se bomo dvigali nad materialno plat življenja k njegovi duhovni razsežnosti, se bo tudi svoboda povečevala. Svoboda in duh sta namreč premosorazmerna. Če je včasih mogoča politična in gospodarska diktatura, je intelektualna in duhovna diktatura v celoti nedopustna ter neopravičljiva. Ko se v vlogi ključnega razmisleka postavlja pereče vprašanje o "kruhu" (simbol gospodarstva) in njegovem pomenu za družbo, lahko ugotovimo, da je v igri gospodarska diktatura. Intelektualna diktatura je velikokrat sprejeta kot nekaj pravičnega, saj se brez nje, to je brez s strani države predpisanega svetovnega nazora, gospodarska diktatura ne more uresničevati in opravičevati. Ravno to je totalitarni ustroj, ki pravzaprav venomer označuje gospodovanje represivnih organov nad življenjem ljudstva. Zelo težko in celo dramatično je vprašanje o odnosu med dvema velikima simboloma v življenju človeštva: med simbolom "kruha" in simbolom "svobode". Ko se začne gibanje množic v smeri udejanjanja ideala "kruha", se vsakič znova zgodi žrtvovanje "svobode". V takih razmerah duhovno in intelektualno svobodo ščitijo le nekateri kulturni sloji. K temu moramo dodati še to, da se je simbol "svobode" zlorabljal za uveljavljanje odvrtnih, povsem neosvobajajočih ciljev. Ne glede na vse svoboda še vedno ostaja največja duhovna vrednota, vrednota, ki je večja od vsakršne vitalne vrednote. Za svobodo se lahko in mora žrtvovati življenje, za življenje pa ni potrebno žrtvovati svobode. S svobodo je namreč povezana kakovost življenja, z njo je tesno speto dostojanstvo človeka. Ne smemo čislati takšnega življenja, ki ni vredno človeka. Množice delavnega ljudstva obožujejo materialno plat življenja, ki pa jih ne zadovoljuje in jih povrh tega postavlja v odvisen položaj. Zdi se jim, to jim tudi vseskozi ponavljajo, da se borijo za gospodarske koristi, kar naj bi bila osnova življenja, ob tem pa pozabljajo na svobodo, za katero bi se morali prav tako boriti. Pomanjkanje

"kruha" je istočasno pomanjkanje "svobode". Nerešeno gospodarsko vprašanje ne more dati možnosti za reševanje vprašanja svobode. V resničnem življenju opazamo, da se neizbežnost družbenega preoblikovanja vedno prevesi v zmanjševanje svobode, ne le politične in gospodarske, ampak tudi intelektualne in duhovne. Osredotočenost na materialno stran življenja, ki je najbolj oddaljena od svobode, vodi k temu, da se v njej ne vidi več sredstva, temveč kar cilj življenja. Ustvarjalno duhovno življenje je tako podvrženo bodisi popolnemu zavračanju bodisi podrejenosti materialnemu življenju, s čimer to postane orodje za dajanje ukazov v korist materialnega preoblikovanja družbe. Borba za svobodo duha lahko dobi junaški značaj. Dolžni smo ohraniti trdno prepričanje, da se za obdobjem potopitve v materialno plat življenja in zmagoslavjem materializma začne nja bolj prečiščeno obdobje, ki je usmerjeno k duhovnosti. Duhovnost preteklosti je bila občasno pretirano privezana na materialno življenje, ki se je častilo kot posvečeno organsko življenje, kakor da bi bilo neposredno ustvarjeno od Boga in nespremenljivo. V naši dobi se duh oddaljuje od te privezanosti na organsko snovno življenje. Svoboda ni utemeljena v naravi (naravno pravo), utemeljena je v duhu. Današnja doba je težka in mučna, v kateri slabi veselje do življenja. Svoboda je dandanes glavni vir tragičnosti življenja. Življenje v božanski nujnosti ne bi bilo tragično. Človek mora sprejeti takšno tragičnost svobode. Nimam namreč pravice samega sebe tolažiti. V primeru vprašanja svobode ni lahke rešitve. Dve pomembni načeli življenja, svoboda in ljubezen, lahko preideta v spor. Svoboda ja lahko omejena z ljubeznijo, ljubezen je lahko omejena s svobodo. Kaj takega pa ne predvideva vedno harmoničnega razpleta. V družbi poteka spopadanje med načeli, ki niso tako čista. Svoboda se, žal, ne omejuje z ljubeznijo, ampak z gospodarstvom, ki se povzdiguje v vladarja. Včasih tovrstne pojave imenujemo "potreba po pravičnosti", vendar po tem



nazivu ne moremo vedno poseči. Dosego monizma si lahko zamislimo zgolj v eshatološkem smislu.

Prevedel: Simon Malmenvall

1. Prevedeno iz ruskega izvirnika po prepisu prvotnega besedila v znanstvenokritični izdaji "Н. Бердяев, Царство Духа и Царство Кесаря [N. Berdjajev, Kraljestvo Duha in cesarstvo Cesarja] (Москва : Республика, 1995), 325–330." iz ponovne izdaje prvotnega dela "Н.Бердяев, Царство Духа и Царство Кесаря [N. Berdjajev, Kraljestvo Duha in cesarstvo Cesarja] (Париж : YMCA-Press, 1949)." Pričujoči prevod je sestavljen iz šestega poglavja pravkar omenjenega dela. Dotika se razčlenjevanja dilem povezanih s pojmovanjem svobode in želi bralca opozoriti na ključno vlogo svobode pri verodostojnem izpolnjevanju etičnih načel. Gre za tretji prevedeni in obenem objavljeni odlomek navedene monografije v reviji Tretji dan: prvo poglavje je bilo vključeno v številko 7/8 (2011), peto v 1/2 (2012), šesto pa v trenutno številko. Nikolaj Aleksandrovič Berdjajev (1874–1948) sodi med največje ruske mislece in osrednje evropske filozofe 20. stoletja. Njegovo misel največkrat opredeljujejo kot krščanski eksistencializem in personalizem. Leta 1922 ga je

komunistična oblast pregnala z moskovske univerze, kjer je opravljal službo profesorja filozofije, in hkrati iz domovine. Zatekel se je v ZDA, za tem v Francijo. Tam si je tudi pridobil mednarodni sloves. Umrli je v Parizu leta 1948. V svojem opusu se je največkrat dotikal vprašanj, ki so zadevala svobodo, osebo, objektivnost in resnico ter Boga. V duhu krščanstva si je prizadeval zlit nasprotje med človekom in Bogom v bogočloveško enotnost, ki naj bi izhajala iz Duha. Ukvarjal se je tudi s propadanjem kulture Zahoda in kovanjem misli o posebnosti ruske religiozne izkušnje. Skupaj s filozofom Vladimirjem Solovjovom je izdelal sistem t. i. ruske ideje, kar je prikazano v njegovem najznamenitejšem delu z istim naslovom. Kronološko in vsebinsko je umeščen v okvir (precej raznorodnega) ruskega kulturnega toka imenovanega "duhovno-religiozni preporod" (od 70. let 19. stol. do 20./30. let 20. stol.). Za nadaljnje branje glej (med velikim izborom gradiva): O. Волкогонова, Н.Бердяев. Интеллектуальная биография [O. Volkogonova, N. Berdjajev. Intelektualna biografija] (Москва, 2001).

2. Prvi je francoski metafizični katoliški filozof (1766–1824), kritik senzualizma. Drugi pa je ruski filozof (1855–1920), profesor na moskovski univerzi, ki je sledil pravoslavnemu teološkemu izročilu in se (med drugim) navdihoval pri prvem ter odločilno sooblikoval rusko filozofsko strujo spiritualistov. Za nadaljnje branje glej: О.Т. Ермишин, "Лопатин против В.С. Соловьева: (к истории одного спора)" [O.T. Ermišin, Lopatin proti V.S. Solovjovu (o zgodovini nekega spora)] , История философии 4 (1999), 44–56.